

SZABADIDŐ VIZSGÁLATA TANÁRJELÖLTEK KÖRÉBEN

Írta: KALLÓS GÁBOR

Tanulmányomban az ifjúságkutatás egy igen fontos részkérdését, a főiskolai hallgatók szabadidő felhasználásának néhány alapproblémáját vizsgálom. Három kérdésre keresek választ: 1. Mit értenek a főiskolai hallgatók a szabadidő fogalmán? 2. Mire használják szabadidejüket? 3. Megítélésünk szerint helyesen használják-e fel szabadidejüket?

Az általánosításhoz szükséges anyagot 1969 tavaszán a Szegedi Tanárképző Főiskola 290 hallgatójától nyertem.

Vizsgálódásunknál már kiindulópontban figyelembe kell vennünk a következőket: a) Tanárjelöltjeink törekszenek a szabadidő növelésére, b) Tanárjelöltjeink részére fontosabb a szabadidő, mint általában velük azonos korú, de más, a termelőmunka területén tevékenykedő fiatalok számára. Ezt ők maguk így fogalmazzák meg: „Egész délelőtt előadásokon, gyakorlatokon ülünk, intenzíven figyelünk, jegyzetelünk. Utána képtelenek vagyunk ismét leülni a könyv mellé és tanulni.” Különösen élesen merül tehát fel náluk az az igény, hogy a szabadidő legyen a rutintól és sztereotípáktól való megszabadulás ideje. A tanárjelölt egyéniségének sokoldalú kibontakoztatására komoly alapot ad a munka (előadások hallgatása, gyakorlatokon való részvétel, egyéni tanulás stb.), de ebben a folyamatban éppen a munka jellegénél fogva a hallgatók egyéniségének azok a mozzanatai jelentkeznek, amelyek inkább — de nem abszolúte — általánosak, többé-kevésbé közösen jelentkezőek, nem pedig eredetiek az eredeti individuális értelmezésében. A szabadidő-töltés fontosabb volta abban is megjelölhető, hogy tanárjelöltjeink szabadideje kedvükre tölthető idő, mely idő nagy többségüknél nem keveredik „fél-szabadidővel”. (Családi kötelezettség.)

Nemcsak tanárjelöltjeink törekvésében jelentkezik a munka és a szabadidő közötti relatív elkülönülés, hanem a szabadidő aktivitásának megvan a viszonylagos önállósága. Ugyanis megítélésünk szerint a szabadidőre is érvényes amit Engels a kereskedelemmel kapcsolatban írt: „Végző fokon a termelés a döntő. De mihelyt a termékekkel való kereskedés a tulajdonképpeni termeléssel szemben önállósul, saját mozgását követi, amelyen ugyan nagyjában-egészében a termelés mozgása uralkodik, de részleteiben és ezen az általános összefüggésen belül ismét csak saját törvényeit követi, amelyek ennek az új tényezőnek természetéből adódnak: ennek megvannak a saját fejlődési szakaszai, amelyek ismét visszahatnak a termelés fejlődésére.” [1]

A szabadidő tevékenység viszonylagos önállósága végző soron feltételez bizonyos determinánsokat: pl.

- a) Társadalmi státuszt, (a mi esetünkben ez azt jelenti, hogy a vizsgált csoport főiskolai hallgató)
- b) A vizsgált csoport anyagi ellátottságát,
- c) Lakáskörülményeit (kollégium, kintlakás, bejárás),
- d) A vizsgált csoport fáradtságát.

A hallgatók véleménye a szabadidő fogalmáról igen különböző. A főbb értelmezési típusok a következők:

a) A meghatározás túl tág, mint pl.: szabadidő, melynek kitöltéséről szabadon döntök (IV. éves orosz-testnevelés szakos hallgató); Ha azzal foglalkozhatok, amit szeretek (IV. éves történelem—ének szakos hallgató); Hasznos, de kellemes dolgokkal eltöltött idő (IV. éves ének—matematika szakos hallgató); És végül egy IV. éves biológia—kémia szakos fiú szerint: amikor azt cselekszem, azon dolgozom, ami engem érdekel. Nem baj, ha eredménytelen amit teszek, mert nem érzem, hogy másoknak adós maradtam.

b) A szabadidő ismertető jegye, hogy az a kötelező munkaidőn kívüli idő, mint pl.: az az idő, amit az ember saját magának jól be tud osztani és természetes módon szabadon rendelkezik vele. Ez a kötelező munkaidőn kívül esik. (IV. éves matematika—rajz szakos hallgató.) A mindennapi munka után fenntartott szabadidő, amelyet az egyén a testi, lelki pihenésre, kulturális és tudományos igényeinek kielégítésére használ fel. (IV. éves biológia—mezőgazdasági szakos hallgató.) Az a rendelkezésemre álló időmennyiség, amely kötelességeim teljesítésén, napi munkám elvégzésén kívül áll, és amelyet térszem szerint arra használok fel, amire akarok, és ebbe senkinek sincs beleszólása. (I. éves földrajz—rajz szakos hallgató); Az az idő, amelynek tárgyát, helyét, intervallumát nem a „munkaadó” határozza meg, közvetve sem igyekszik ellenőrzésével saját hasznára fordítani (IV. éves magyar—rajz szakos hallgató); Végül: a nap 24 órájából az az időmennyiség, amely a legszükségesebb, elengedhetlenül fontos munka után marad (III. éves biológia—földrajz szakos hallgató).

c) A szabadidő ismertető jegye a kikapcsolódás, mint pl. minden olyan idő, ami kikapcsolódást jelent, amitől pillanatnyilag felüdül az ember. Ez lehet akár iskolai munka is (IV. éves hallgató).

d) A szabadidő a munkán és pihenésen kívüli idő. (A szabadidő meghatározása egy IV. éves matematika—fizika szakos hallgató szerint.) Nincs olyan az ember előtt, hogy jaj, még ezt meg kell tanulni, el kell végezni. Legideálisabb szabadidő a szombat délután, mert az ember tudja, hogy holnap egész nap szabad lesz. A vasárnapot már a hétfő gondolata rontja (IV. éves hallgató).

Mire használják tanárjelöltjeink szabadidejüket? Tanárjelöltjeink szabadidő tevékenységeinek elemzésénél már a kiindulópontban szükségesnek látszik annak megjegyzése, hogy azok az összetevők, melyeket dr. Petrikás Árpádné: Egy III. éves egyetemi évfolyam jellemzése c. tanulmányában az alábbiakban fogalmazott meg — „Az önművelés eszközei azonban nagyon gyakran esetlegesek, a pillanat adta ötletektől függenek. III. éveseink jelentős része az önművelés olyan fajtáit igyekszik felhasználni, amelyek munkával, fáradsággal nem járnak, s önművelő jellegük mellett főleg a szórakozást, a pihenést szolgálják. (Színház, mozilátogatás, tv, rádió)” [2] — alapvetően nem jellemzők.

Tanárjelöltjeink vallomásai, valamint a mérési és egyéb tapasztalatok alapján állíthatjuk, hogy szabadidő tevékenységük csúcán idő- és munkaigényt tevékenység, az olvasás áll. Ha elfogadnánk Dumaseider életmódtipizálási koncepcióját, s magukat az egyes típusokat is, akkor azt mondanánk, hogy az olvasás első helyen való jelölése azt igazolja, hogy tanárjelöltjeink a homo sapiens (ismeretekre törekvő) típus, s természetszerűleg egyben ezt az életmódot folytató típus is. Dumaseider koncepciójában van valami igazság, azonban a valóság megértése érdekében rá kell mutatni arra, hogy alapvetően még a következőkről van szó:

a) Tanárjelöltjeink képzeletében az értelmiségi ember, s főleg a tanár elképzel-

hetetlen könyv nélkül, mint „értelmiségi” tartozék nélkül. Ez az elképzelésük örökölt, s ezért az örökségképzet fenntartásáért még áldozni is készek.

b) Az olvasás lehet egyszerre aktív pihenő, kultúrigényt kielégítő, szakmai feladatpótló. Az olvasás ilyen funkcióját teljesíteni lehet kölcsönbe vett és saját könyvvel. (Tehát nem minden esetben szükséges hozzá pénz.) Valamint olvasni lehet ágyban, alvás előtt is. Ez a szempont különösen kintlakó, televízióval nem rendelkező tanárjelöltek esetében jelentős.

Megállapításunk helyességét Nánási Miklós: Főiskolások c. munkája is lényegében alátámasztja. „Érdeklődésük fő területe — írja a szerző — az irodalom. A megkérdezett 300 hallgató (a fele humán, a fele reál szakos) 73%-a rendszeresen olvas, ritkán 25%, egyáltalán nem 2%. A rendszeres olvasók 40%-a szellemi felüdülés, ki-kapcsolódás, pihenés céljából keresi a betűt, 33%-a időtöltésből („a legolcsóbb szórakozás”), 20%-át az általános művelődés vágya, 12%-át az irodalom szeretete hajtja a könyvek felé, és 3% maga sem tudja, miért olvas. A ritkán és egyáltalán nem olvasók időhiányra a mozi és a tévé. A reál szakos nem olvasót nem köti le a könyv, inkább dolgozik olvasás helyett. A humán szakosnak nem szórakozás az irodalom, mert igen sok a „szakmában” feldolgozandó kötelező irodalom, és annak elemző szemmel olvasása gátolja, hogy szórakozásként olyan műveket olvasson, amelyek őt közelebbről érintik.” [3] Milyen műfajt olvasnak szívesen hallgatóink? E kérdésre az 1. sz. táblázatunk válaszol:

*A hallgatók olvasásának műfajonkénti megoszlása
a válaszok számszerű és %-os mutatója*

1. sz. táblázat

Műfaj	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	%
Társadalmi vagy történelmi	19	22	9	16	22,76
Kalandos	22	12	9	4	16,20
Elbeszélés	17	8	15	12	17,87
Színmű	8	7	13	8	12,42
Vers	11	10	10	9	13,82
Útleírás	5	3	6	6	6,91
Szakkönyv	10	5	3	2	6,91
Egyéb	—	1	2	6	3,11
Nem válaszolt	—	—	—	—	—

A kedveltségi rangsor élén a regény áll. Tanárjelöltjeink ilyen rangsorolása nem egyedi, általában minden társadalmi-gazdasági csoport így rangsorol. Állításunkat jól szemlélteti összehasonlító táblázatunk. (Az összehasonlításhoz szükséges, nem főiskolai adatokat Szántó Miklós Életmód, művelődés, szabadidő c. munkájából vettem.)

Az irodalmi művek kedveltségi rangsora különböző társadalmi státuszhoz tartozó csoportok tagjainak válaszai alapján

1/a sz. táblázat

Ipari segédm.	Szakmunkás	Szellemi dolg.	Főiskolai hallg.
1. regény	regény	regény	regény
2. kalandos	útleírás	tud. ism.	elbeszélés
3. útleírás	tud. ism.	útleírás	kalandos
4. elbeszélés vers,	kalandos	elbeszélés vers,	tud. ism.
5. tud. ism.	elbeszélés vers	kalandos	útleírás

Az összehasonlító táblázatból elénk tűnő különbözőségek a tanárjelöltek sajátos életkorával, társadalmi státuszával, speciális szakérdeklődésével (humán-reál), valamint ízlésével függenek össze.

Az 1/a. sz. táblázat szemléletesen bizonyítja, hogy a különböző műfajok közül a fajsúlyos irodalom vezet, ami azt jelenti, hogy jelöltjeink lényegében túljutottak a 14—18 éveseknél tapasztalható olvasási problémákon. A „túljutás” azonban nem abszolút, tanárjelöltjeink egy részénél még elvenen él az előző fejlődési szakasz hatása, amit legpregnásabban talán a kalandos olvasmányok 2. helyen való jelölése igazol, vagy pl. az útleírások iránti aránylag magas érdeklődés.

Ha a túljutás nem is abszolút, de lényegében végleges. Az érdeklődés irányultságának lényegileg végleges voltát a következő kimutatható jelenségek jelzik: a) Érdeklődésükre a végtelenség nem jellemző. (A ponyvairodalom iránti érdeklődés egyedi esetre zsugorodott), b) Helyzetüknél fogva adott a könyv „habzsolása”. A habzsolás kielégítésére áldozatokra is képesek. Nagynak nem mondható ösztöndíjuk egy részét könyvvásárlásra fordítják. A könyvvásárlás arányát jól szemlélteti alábbi táblázatunk:

*A hallgatók válaszában számszerű és százalékos megoszlása,
vesznek-e könyveket, kiskönyvtárak van-e kérdésre?
N:290*

2. sz. táblázat

	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	Ö:	%
Igen	85	66	58	41	250	86,21
Nem	5	19	8	8	40	13,79
Nem válaszolt	—	—	—	—	—	—
Összesen:	90	85	66	49	290	100,00

Tanárjelöltjeink helyzetéből fakadnak még a további sajátosságok is: irodalmi és művészeti képzésüket tartják elsődlegesnek, természettudományos és szaktudományos műveltségük egyéni képzésen keresztül való fokozását pedig másodlagos feladatnak. Csak így érthető, hogy a színművek olvasása viszonylag miért olyan magas, a szakkönyv jelölése pedig miért olyan alacsony a kedveltségi rangsorban.

Az olvasás irányát alapvetően meghatározó tényezők szerepét, valamint az olvasás területén megfigyelhető közös, általános vonásokat nem lehet megmervíteni, abszolutizálni, észre kell venni, hogy az érdeklődést (az érdeklődés irányát) az ízlés is megszabja, azt pedig az itt szóbanforgó determinánsok (és a szóba nem került, de egyébként meglevő determinánsok, pl. a főiskola) nem képesek. Nem is az ízlések nivellálására való törekvés a feladat, hanem az ízlés pozitív irányú befolyásolása.

Az olvasás idő- és munkaigényes szabadidő tevékenységi forma. Primátusát az egyéb időigényes (de esetenként nem olyan munkaigényes) tevékenységi formákkal, pl. tv, szemben biztosítja. Ez a harc két szempontból is igen érdekes.

1. Tanárjelöltjeink szabadideje elég jelentős, sőt növeléséért szinte naponta „csatasorba” állnak, mégsem kötnek erről az elégséges szabadidő alapról egy olyan kompromisszumot, hogy békésen férjen meg mindkettő (tv és olvasás) szinte egyenjogúan egymás mellett. A kompromisszum kerülése (vagy esetenkénti megkötése) bizonyítja, hogy tanárjelöltjeink mindenekelőtt nem „készen kapni” akarnak, hanem aktív cselekvő módon elsajátítani.

2. Az olvasás és a tv nézés között a gyakorlatban kialakult ilyen viszony ismét felveti azt az elvi kérdést, hogy mi a helyes kapcsolat az olvasás és a tv nézés között. A tv nézés nem a szabadidő aktív felhasználása, vallják sokan. A Társadalmi Szemle hasábjain kibontakozott vita során (1964) pl. dr. Szabó András a következőket írta: „a házhoz szállított ismeretek és művészi élmény... az elsajátítás megkönnyítésével együtt a gondolkodásmód kényelmességét is kialakíthatja, és ez egészen a „szellemi parazitáság” kialakulásához vezethet. Ez a szellemi restség és szellemi parazitáság, ami mint alapállás független a sugárzott program tartalmától, elszakadhat attól, megfoszthat a gondolati együttműködés készségeitől.” [4]

A Szabó András által felvetett problémával nyugati szociológusok munkáiban is találkozunk. A televíziózás a tudás felhígulásával, az ízlés, gondolkodás restségével jár. A tv nézés nem a szabadidő aktív kihasználása, hanem egy tipizált kollektív időtöltés, írják. A tv és az olvasás viszonyát pedig sommásan így jellemzik: a tv az olvasáshoz szorosan kapcsolódó képalkotó gondolkodókészséget, fantáziát elsorvasztja, s valami leegyszerűsített híg szellemi aktussal helyettesíti.

Véleményünk szerint a televíziónézés, mint szabadidő tevékenységi forma szerepét konkrét elemzés során be lehet mutatni. Előre kell bocsátanunk, hogy nem osztjuk sem a magyar, sem a nyugati szociológusok már felvázolt aggályait, noha kétségtelen, hogy a televíziónézés és az olvasás között van tevékenységi különbség. A különbségre Pavlov tanításai alapján lehet rámutatni. Az írott szó és a kép befogadása egymástól eltérő lelki folyamatot igényel. Az olvasásnál az ember ún. második jelzőrendszere aktívan működik, éppen ezért az igazi olvasás újratermelés. (Ez mint szellemi kielégülés tárulhat elénk.)

A különböző felfogások ellenére is azt kell mondani, hogy a televíziónézés is bonyolult értelmi folyamatokat hoz létre, leköti az ember figyelmét a mozgó kép. Az ember egy időben összeveti és elemzi ezeket a képeket saját tapasztalataival, (analizál, szintetizál). Ebben a folyamatban úgy tűnik, hogy a képi közlés befogadásakor szerepet játszik az első jelzőrendszer is. (A szerzett benyomások érzetek formájában való regisztrálását értjük ezalatt.) Komoly jelentőséget tulajdonítunk tehát annak, hogy hallgatóink hogyan veszik igénybe a televíziót, illetve milyen műsorok iránt érdeklődnek. Következő táblázatunk erről tájékoztat.

*A hallgatók válaszáinak számszerű megoszlása a milyen műsort néz a televízióban kérdésre
N: 290*

3. sz. táblázat*

Válaszlehetőségek:	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	Össz.
Mindent	11	8	6	6	31
Filmet	66	60	59	33	238
Sportközvetítést	39	34	30	10	113
Színházi előadás	31	18	29	17	95
Tudományos előadás	25	22	14	13	74
Egyéb műsort	4	2	—	3	9
Nem válaszolt	—	—	—	—	—

* Mivel egy hallgató több válaszlehetőséget is jelzett, a táblázat a valós kép megrajzolása érdekében az összes válaszokat feltüntetve készült.

Táblázatunkból az alábbi fontos tanulságokat vonhatjuk le:

1. Tanárjelöltjeink viszonya a televízióhoz (a tv műsorához) nem kritikátlan. Ezt leginkább a „mindent” válaszlehetőség igen alacsony helyen való jelölése bizonyítja.

2. A tv műsorokhoz való viszonyukat mindenekelőtt önművelési igényeik határozzák meg. Ezt a törekvésüket jól megfigyelhetjük a színházi előadások, tudományos előadások iránti érdeklődésükből.

3. A tv-hez való viszonyt befolyásolja hallgatóink státusza. [5] Az ösztöndíj nem lehet minden esetben elégséges sokirányú kulturális igényeik kielégítésére, ezért filmet, labdarúgó-mérkőzést stb. szívesen néznek meg a tv képernyő előtt is.

Tanárjelöltjeink a munkaigényes szabadidő tevékenység mellett ún. nem különösebben munkaigényes tevékenységi formákat is produkálnak. Ezek közül a mozi, rádió, színház szerepét vizsgáljuk.

Tanárjelöltjeink egyik kedvenc szabadidő töltési formája a tv nézés. Ennek ellenére az a tapasztalatunk, hogy a televízió nem tudja kiiktatni a mozit érdeklődési körükből. Állításunkat szemléletesen igazolja következő táblázatunk.

*A hallgatók válaszáinak számszerű és százalékos megoszlása,
általában milyen gyakran jár moziba kérdésre
N: 290*

4. sz. táblázat

Válaszlehetőségek:	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	%
Hetenként többször	7	5	2	2	5,53
Hetenként	21	23	24	16	28,90
Kéthetenként	17	17	12	14	20,72
Havonta	23	17	9	11	20,72
Ritkábban	13	18	19	5	18,95
Egyáltalán nem	9	1	—	1	3,80
Nem válaszolt	—	4	—	—	10,38
Összesen:	90	85	66	49	100,00

A televízió és a mozi párharcát figyelve az utóbbi időben azt tapasztalhatjuk, hogy a mozi „pozíciója” egy erősödési folyamaton megy át. [6]

Éppen ezért érdekes, hogy milyen filmek felé fordul hallgatóink érdeklődése. A kérdésre számszerű választ a következő táblázat ad.

*A hallgatók válaszáinak nagyságrendi megoszlása,
milyen filmet néz meg szívesen kérdésre
N: 290*

5. sz. táblázat

Válaszlehetőségek:	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	Ö.:
Kalandos	15	17	12	11	55
Szerelmi	15	13	11	10	49
Történelmi	20	23	22	10	75
Romantikus	13	13	10	5	41
Háborús	7	3	5	4	19
Egyéb	20	5	56	9	90
Nem válaszolt	9	11	5	5	30
Összesen					359

Az érdeklődés és az ízlés heterogenitása mellett is a következő alaptendenciákat lehet kiszűrni:

a) tanárjelöltjeink filmek iránti érdeklődését mindenekelőtt a szórakozás, pihe-nés, kikapcsolódás iránti vágy határozza meg. Jól tükrözi felfogásukat a különböző filmek általuk felállított kedveltségi rangsor:

1. vegyes filmek,
2. történelmi filmek,
3. kalandos filmek,
4. szerelmi filmek,
5. romantikus filmek.

b) Társadalmi kérdések iránti vágyból csak másodsorban megy el egynéhány hallgató moziba. Következtetésünket legpregnansabban a háborús filmek rangsorolása, a róluk alkotott vélemények igazolják.

c) Az eddigi kimutatott sajátosságokból, részben pedig a filmekről alkotott véleményükből kitűnik, hogy esetenként egyes filmek megtekintésében nem is a művészeti igény kielégítése, hanem egyéb szempontok a meghatározók. A tv érthető térhódítása a rádió műsorai iránti érdeklődést nem tudja elsorvasztani. Ezt bizonyítja a következő táblázatunk.

*A hallgatók válaszáinak számszerű megoszlása,
milyen műsort hallgat a rádióban kérdésre
N: 290*

6. sz. táblázat*

Válaszlehetőségek:	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	Ö.:
Híreket	65	47	51	24	187
Politikai műsort	21	11	8	6	46
Komoly zenét	33	15	22	16	86
Könnyűzenét	53	50	44	36	173
Színházi közvetítést	22	8	13	7	50
Kabarét	6	22	10	10	48
Egyebet	2	—	—	—	—
Nem válaszolt	—	—	—	—	—
Összesen					492

* Miután egy hallgató több válaszlehetőséget is jelzett, a táblázat a valós kép megrajzolása érdekében az összes válaszokat feltüntetve készült.

Táblázatunk alapján a rádió különböző funkciói mutathatók ki:

a) Tanárjelöltjeink aktuális napi politikai igényeit kielégítő funkciója. (Hallgatóink a híreket jelölik első helyen, a megkérdezett 290 hallgatóból 187 fő hallgatja rendszeresen a híreket, s vallomásuk szerint további 46 még ezt kiegészíti egyéb politikai műsorokkal is.)

b) Részben az életkori sajátoságnak, és részben a „divatnak” megfelelően a rádió a hallgatók könnyűzenei igényeit elégíti ki. (173 fő hallgat rendszeresen könnyűzenét, s ez a műsorok iránti érdeklődési rangsorban a 2. helyet jelenti.) Ez a jelenség egy érdekes és egyáltalán nem lényegtelen ellentmondásra hívja fel figyelmünket. Iskolai zeneoktatásunk világviszonylatban is számottevő, s mégis a klasszikus és modern komoly zene szembetűnően a könnyűzene mögé szorul az érdeklődési rangsorolásban. (173:86 a rangsorolás számszerű megoszlása.)

c) A rádió bizonyos hallgatók körében tv és színházpótló szerepet tölt be. (Színházi közvetítést, kabarét stb. hallgatnak.)

Időigényes és aktív tevékenységi forma még a színházi előadások látogatása is. A színházlátogatás rendszerességéről alábbi táblázatunk tájékoztat.

Hallgatóink válaszában számszerű és százalékos megoszlása a, látogat-e színházi előadásokat kérdésre

N: 290

7. sz. táblázat

Válaszlehetőségek	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	%
Bérlete van	12	6	20	10	16,55
Alkalmoszerűen jár	54	64	44	33	67,24
Egyáltalán nem jár	24	10	2	6	14,48
Nem válaszolt	—	5	—	—	1,73
Összesen:	90	85	66	49	100,00

Végül munka és időigényes szabadidő tevékenységi forma a társadalmi munkavégzés. A társadalmi munka végzéséről alábbi táblázatunk tájékoztat:

Hallgatóink válaszában számszerű és százalékos megoszlása a, társadalmi munkát (KISZ) végez-e kérdésre

N: 290

8. sz. táblázat.

Válaszlehetőségek	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	%
Igen	88	56	9	36	65,18
Nem	2	25	57	13	33,44
Nem válaszolt	—	4	—	—	1,38
Összesen:	90	85	66	49	100,00

Eddig tanárjelöltjeinknek lényegében aktív tevékenységet igénylő szabadidő-elfoglaltsági formáit vizsgáltuk. Kétségtelen azonban, hogy a bemutatott kép hallgatóinknak — vagy legalábbis egy részüknek — csak az egyik arca. Sajnos a másik arc ha teljességében nem is elmarasztható, de értékben az előzőtől messze elmarad, ez pedig: az elég erős inaktív tevékenységük. (Pihenés a 2. helyre, séta a 4., és beszélgetés a 6. helyre rangsorolva.)

Hallgatóink gyakran panaszosan, sőt esetenként erősen eltúlozva vetik fel a kötött elfoglaltságok nagyságát. Találón jellemzi ezt a szituációt Nánási: „Általában sok a panasz az erős lekötöttség és a szabadidő teljes hiánya miatt. Ennek orvoslása érdekében sokszor még a mulasztást is vállalják, avagy meg nem engedett, csalárd eszközökhöz folyamodnak.” [7] Majd így folytatja: „Siránkoznak elfoglaltságuk miatt, szabadidejüket azonban sokszor céltalanul fecsérik el. A túlterhelés, a fáradság egyenesen hivatkozási téma lett, aminek ürügyén egyesek nem csinálnak semmi hasznosat. Sokszor egyszerre annyit mindent kellene csinálni — halljuk —, hogy a hallgató abba a kínzó töprengésbe fárad bele, amivel a legfontosabb tennivaló kiválasztását és sorrendjét szeretné elintézni, így mire valami elhatározásra jut, elveszi energiáját, lelkesedését és inkább alszik egyet, vagy elmenekül moziba, hogy végre ne legyen hiábavalóan eltöltött a nap.” [8]

Sarkallt a kíváncsiság, hogy hallgatóink felismerik-e azt az ellentmondásos szituációt, hogy egyrészt panaszkodnak a kötött elfoglaltságra, másrészt állandóan töreksenek a szabadidő nem mindig megfelelő eszközökkel való növelésére, és gyakran nem sikertelenül, s ha az adva van, gyakran nem tudnak vele mit kezdeni. Eppen ezért a következő kérdésekre kértem tőlük választ:

1. Véleménye szerint helyesen használja-e fel szabadidejét?
2. Helyesnek tartja-e a szabad délutánokat, ki tudja-e használni őket?
3. Megtesz-e mindent, hogy műveltségét fejlessze? (Noha ez utóbbi kérdés nem kifejezetten a szabadidő helyes felhasználását jelenti.)

Az első kérdésre adott válaszokat az alábbi táblázat foglalja össze.

*Hallgatóink válaszában számszerű és százalékos megoszlása,
véleménye szerint helyesen használja-e fel szabadidejét kérdésre
N: 290*

9. sz. táblázat

Válaszlehetőségek	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	%
Igen	14	13	12	10	16,89
Részben	67	52	41	29	65,18
Nem	9	13	13	4	13,45
Nem válaszolt	—	7	—	6	4,48
Összesen	90	85	66	49	100,00

A válaszokból nyugtalanító kép tárul elénk. Sajnos kevesen (16,89%) használják fel saját véleményük szerint is helyesen szabadidejüket. Az egészében nyugtalanító kép részei is nyugtalanítóak, hisz évfolyamról évfolyamra — ha lassú folyamatjelleggel is — romló tendenciájú.

Nyugtalanító az is, hogy elég magas százalék (13,45%) véleménye szerint nem megfelelő a rendelkezésükre álló szabadidő felhasználásuk, s ha ehhez még hozzátesszük a nem válaszoltak százalékát (4,48%), akkor ez a negatív kép „elyneli” a fentebb bemutatott (16,89%) pozitívát.

Valószínű, hogy ezzel a szituációval függ össze a harmadik kérdésre adott válaszok szintén nem kedvező alakulása, (Megtesz-e mindent, hogy műveltségét fejlessze?) Válaszaikat az alábbi táblázat tartalmazza.

*Hallgatóink válaszában számszerű és százalékos megoszlása, megtesz-e mindent
annak érdekében, hogy műveltségét fejlessze kérdésre
N: 290*

10. sz. táblázat

Válaszlehetőségek:	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	%
Igen	30	23	15	11	27,24
Részben	59	57	47	36	68,62
Nem	1	5	3	—	3,10
Nem válaszolt	—	—	1	2	1,04
Összesen:	90	85	66	49	100,00

Ezt a képet viszont valamennyire egyensúlyba hozzák a (helyesnek tartja-e a szabad délutánokat, ki tudja-e használni azokat) második kérdésre adott válaszok, ezeket következő táblázatunk foglalja össze:

*Hallgatóink válaszáinak számszerű és százalékos megoszlása,
helyesnek tartja-e a szabad délutánokat, ki tudja-e használni kérdésre
N: 290*

11. sz. táblázat

Válaszlehetőségek	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	%
Igen	52	60	44	30	64,14
Részben	23	21	18	13	25,86
Nem	15	2	—	6	7,93
Nem válaszolt	—	2	4	—	2,07
Összesen	90	85	66	49	100,00

A munkaigényes és kevésbé munkaigényes tevékenységi formák harcából — valószínűleg a szabadidő gyakran rossz kihasználása miatt — a főiskolai életben szükséges egyes tevékenységi formák vagy elmaradnak, vagy háttérbe szorulnak, a mi vizsgálati esetünkben pl. ilyen a sport.

Egy régebbi felvétel szerint [9] a hallgatóság 20%-a ritkán, 41%-a egyáltalán nem sportol. Igen tanulságosak továbbá még azok az adatok, amelyeket „miért sportol, vagy miért nem” kérdésekre adtak a hallgatók:

Miért sportol?	élsportoló kíván lenni	3%
	testi épségéhez kell	22%
	szereti a mozgást	17%
	nem akar elhízni	2%
Miért nem sportol?	nem szereti a sportot	6%
	kényelemszeretet	2%
	idő hiánya	2%
	egészségi állapot	20%
	nem tud válaszolni	7%

A tanulmányomból leszűrhető néhány tapasztalat — hihetőleg — igazolja a szabadidő kutatás jelentőségét.

Felvételi lap

Kérjük figyelmesen olvassa el a kérdéseket, utána válaszoljon.

1. Ön szerint mi a szabadidő?
2. Véleménye szerint helyesen használja-e fel szabadidejét?
igen, részben, nem
3. Általában milyen gyakran jár moziba?
hetenként többször
hetenként
kéthetenként
havonta
ritkábban
egyáltalán nem

4. Milyen filmet néz szívesen? (Érdeklődésének megfelelően számozza!)
  - kalandos
  - szerelemi
  - történelmi
  - romantikus
  - háborús
  - egyéb, éspedig:
5. Milyen műfajt olvas szívesen? (Érdeklődésének megfelelően számozza!)
  - társadalmi vagy történelmi regény
  - kalandos
  - elbeszélés
  - színmű
  - vers
  - útleírás
  - szakkönyv
  - egyéb
6. Milyen könyveket olvasott az utóbbi hónapban? (Nevezze meg őket!)
7. Vesz könyvet, kiskönyvtára van?
  - igen, nem
8. Sorolja fel melyik újságot, napilapot, hetilapot, folyóiratot szokta olvasni!
(A címet írja)
9. Milyen műsort néz a tv-ben?
  - mindent
  - filmet
  - sportközvetítést
  - színházi előadást
  - tudományos előadást
  - egyéb műsort, éspedig:
10. Mit hallgat leggyakrabban a rádióban?
  - híreket
  - politikai műsort
  - komoly zenét
  - könnyűzenét
  - színházi közvetítést
  - kabarét
  - egyebet, éspedig:
11. Látogat-e színházi előadásokat?
  - bérlete van
  - alkalomszerűen jár
  - egyáltalán nem jár
12. Helyesnek tartja-e a szabad délutánokat? Ki tudja-e használni?
  - igen, részben, nem, miért?
13. Társadalmi munkát (KISZ) végez-e?
  - igen, nem

JEGYZETEK

[1] Engels levele Schmidthez 1890. október 7-én. MARX—ENGELS, Válogatott Levelek. 1950. 495—6.

[2] DR. PETRIKÁS ÁRPÁDNÉ, Egy III. éves egyetemi évfolyam jellemzése. Felsőoktatási Módszertani Pályázatok. (Szerk. Juhász Jenő.) Bp. 1967. 51.

[3] NÁNÁSI MIKLÓS, Főiskolások. Felsőoktatási Módszertani Pályázatok. Bp. 1967. 103.

[4] DR. SZABÓ ANDRÁS, Szabadidő — művelődés — televízió. Társadalmi Szemle. XIX. [1964]: 44.

[5] Tanárjelöltjeink státusza alatt ebben az esetben mindenekelőtt anyagi ellátottsági szintjüket értjük. (Mennyi pénzzel rendelkeznek hónapról hónapra.) Értékes tájékoztató jellegű adatokat találunk erről HUSZKA ISTVÁN tanári szakdolgozatában. (A szakdolgozat 1964-ben készült, a szegedi tanárképző főiskola pszichológiai tanszéki könyvtárában található). Felmérése alapján a hallgatók összes jövedelmének nagysága a Petőfi Sándor kollégiumban a következő volt:

1000 Ft	10 %
800 Ft	10 %
700 Ft	30 %
600 Ft	27 %
500 Ft	23 %

A fentebb bemutatott adatok az 1964-es évre vonatkoznak.

[6] TÓTH—KALLOS—NAGY, A tanárjelöltek között végzendő világnézeti (politikai, erkölcsi és esztétikai) nevelés sajátos elvei és módszerei című tanulmányban (A tanárképzés pedagógiája). Szeged. 1965. A mozilátogatás gyakoriságát az alábbiakban foglalták össze:

A hallgatók százalékos megoszlása a színház és mozilátogatás gyakorisága szerint. (A táblázatból a mozilátogatás részt idézzük csupán.)

Megnevezés	Mozilátogatás			Ö:
	gyakran	ritkán	nem vál.	
I. éves hallgatók	26,5	9,0	64,5	100 %
II., III. és IV. év ének-zene-rajz és testnevelés szakosok	41,9	25,8	32,3	100 %
II., III., IV. év humán-reál szak az előbbiektől nélkül	49,0	21,2	37,9	100 %

[7] Nánási Miklós i. m. 98.

[8] Uo.

[9] Az adatok HUSZKA ISTVÁN idézett dolgozatából.

ИССЛЕДОВАНИЕ СВОБОДНОГО ВРЕМЕНИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Г. Каллош

Автор исследовал очень своевременный вид деятельности, важный с точки зрения студентов Педагогического института использование свободного времени. Он эмпирическим методом рисует картину об использовании свободного времени. В результате наблюдений даются некоторые общепользные выводы.

FREIZEITUNTERSUCHUNG IM KREIS DER LEHRERSTUDENTEN

von G. Kallós

Der Autor unterwirft eine sehr interessante und aktuelle, für die Hochschulstudenten wichtige Tätigkeitsform, den Freizeitgebrauch einer Prüfung. Er gibt auf empirischer Ebene mit Hilfe soziologischer Methode Bild über den Gebrauch der Freizeit. Als Ergebnis der Untersuchung werden einige theoretische Feststellungen gemacht.